

Justitieutskottets betänkande

1981/82:32

om det militära ansvarssystemet

Motioner

I motion 1981/82:220 av Anita Johansson (s) och Holger Bergman (s) hemställs att riksdagen hos regeringen begär en översyn av lagar och bestämmelser som reglerar begreppen "tillrättavisning" och "disciplinstraff" inom det militära rättsvårdssystemet i syfte att bringa dem i bättre överensstämmelse med vad som gäller i samhället i övrigt.

Motionärerna framhåller att det militära rättsvårdssystemet inte har många likheter med det civila samhällets juridiska system. Den värnpliktige upplever enligt motionärerna många av de militära reglerna som otidsenliga och omotiverade; han får känslan av att stå utanför normalt rättsligt skydd. Motionärerna vänder sig särskilt mot militär befattningshavares möjlighet att för begångna förseelser ålägga disciplinstraff och tillrättavisning. Enligt motionärernas mening leder tillämpningen av reglerna på området till att många värnpliktiga får en negativ syn på värnplikten och försvaret. Det är därför nödvändigt att reglerna ses över.

I motion 1981/82:1109 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag om att den särskilda militära bestraffningsrätten avskaffas.

Motionärerna uttalar att värnpliktslagen är viktig i den bemärkelsen att alla män har plikt och rätt att delta i försvaret. Lagstiftningen får emellertid enligt motionärerna inte innebära att svenska värnpliktiga under alla förhållanden kritiklöst skall utföra order uppifrån. I motionen anförts vidare bl. a. att de värnpliktiga kräver stopp för militärernas möjligheter till trakasserier, bestraffningar eller hot om straff mot värnpliktiga som går till aktion för bättre villkor.

Gällande bestämmelser m. m.

Sedan länge finns i Sverige en särskild straff- och processlagstiftning för det militära försvaret. Straffrättsliga bestämmelser finns intagna i brottsbalken och i lagen (1973:18) om disciplinstraff för krigsmän. Processrättsliga bestämmelser och regler om verkställighet av disciplinstraff m. m. finns i militära rättegångslagen (1948:472) och i kungörelsen (1948:691) angående den militära rättsvården.

De särskilda straffbestämmelserna i brottsbalken finns i 21 kap., som behandlar brott av krigsmän. Dessa är lydnadsbrott, myteri, ohörsamhet mot vakt, missbruk av förmanskap, obehörig befälsutövning, våld eller hot mot

krigsman, missfirmelse mot krigsman, oskickligt beteende, uppvigling av krigsmän, undanhållande, rymning, övergivande av post, onykterhet i tjänsten, förargelseväckande beteende och tjänstefel.

I 22 kap. brottsbalken, som innehåller de s. k. krigsartiklarna, finns ansvarsbestämmelser som med något undantag är tillämpliga endast under krig eller beredskapstillstånd. De flesta bestämmelserna avser krigsmän.

Vid sidan av de övriga påföljder som kan ådömas enligt brottsbalken finns disciplinstraff för krigsmän som en särskild påföljd. Disciplinstraffen är enligt 32 kap. 6 § brottsbalken fritidsstraff och disciplinbot. I stället för disciplinstraff kan enligt 17 § lagen om disciplinstraff för krigsmän för mindre förseelser användas tillrättavisning, dvs. varning, extratjänst, utgångsförbud och landgångsförbud.

För den processuella handläggningen av de militära brottmålen gäller i flera hänseenden en särreglering. Militära brottmål handläggs vid allmän domstol eller som disciplinmål. I disciplinmål är det befattningshavare vid försvarsmakten som prövar frågan om straff för brottet. Bestraffningsrätt i disciplinmål och rätt att ålägga tillrättavisning är tillerkänd bl. a. chef för regemente eller motsvarande förband. Tillrättavisning kan också åläggas av lägre militära chefer, bl. a. kompanichef i vissa fall. Som huvudregel gäller att beslut i disciplinmål, varigenom disciplinstraff ålagts, skall verkställas utan hinder av att beslutet inte har vunnit laga kraft. Beslut i disciplinmål överklagas till allmän domstol. Ålagd tillrättavisning skall omedelbart gå i verkställighet. Tillrättavisningsbeslut kan på begäran omprövas av närmast högre befattningshavare som har bestraffningsrätt. För att biträda bestraffningsberättigade chefer vid handläggningen av disciplinmål finns auditörer.

Militärstrafflagstiftningen reformerades genomgripande åren 1948 och 1972. Bakom reformerna låg tanken att lagstiftningen på området inte bör avvika från vad som gäller på andra områden i vidare mån än som är nödvändigt för att säkerställa försvarsmaktens effektivitet. I samband med 1975 års omläggning av ansvaret för offentliga funktionärer gjordes mindre ändringar i det militära ansvarssystemet. Härigenom skedde en ytterligare anpassning av förhållandena inom den militära verksamheten till dem som råder inom den civila sektorn av samhällslivet.

Pågående reformarbete

Det militära ansvarssystemet ses över av militäransvarskommittén (Ju 1977:09).

Enligt kommitténs direktiv (kommittéberättelsen 1978 del II s. 47) skall översynen avse hela den särskilda straff- och processordning som gäller för försvarsmaktens personal. En utgångspunkt för reformarbetet skall vara att söka nå fram till en ytterligare anpassning av det militära ansvarssystemet till det regelsystem som gäller inom samhället i övrigt. Vidare bör enligt

direktiven samma ansvarsregler i möjlig mån gälla för all anställd personal inom försvarsmakten, både militär och civil. Kommittén skall också behandla andra frågor inom den militära rättsvården, t. ex. tillrättavisningsrätten och systemet att militära befattningshavare handlägger militära brottmål.

Kommittén beräknas avsluta sitt arbete under år 1982.

Tidigare riksdagsbehandling

Frågor rörande det militära ansvarssystemet behandlades senast av justitieutskottet i mars 1980. Ärendet gällde då en motion om slopande av den militära bestraffningsrätten. I sitt av riksdagen godkända betänkande (JuU 1979/80:21) anförde utskottet att det med hänsyn till militäransvarskommitténs pågående arbete saknades anledning till någon riksdagens åtgärd till följd av motionen.

Utskottet

Utskottet behandlar i detta betänkande två motioner som gäller det militära ansvarssystemet. I motion 220 begärs att den reglering som rör disciplinstraff och tillrättavisning ses över i syfte att bringa den i bättre överensstämmelse med vad som gäller i samhället i övrigt. I motion 1109 förespråkas att den särskilda militära bestraffningsrätten avskaffas.

En motion med samma yrkande som i den sistnämnda motionen behandlades senast av utskottet år 1980 (JuU 1979/80:21). I enlighet med utskottets hemställan avlog riksdagen motionen.

Det militära ansvarssystemet ses f. n. över av militäransvarskommittén. Enligt kommitténs direktiv gäller översynen hela den särskilda straff- och processordningen för försvarsmaktens personal. En utgångspunkt för reformarbetet skall vara att anpassa det militära ansvarssystemet till det regelsystem som gäller för samhället i övrigt. Kommittén beräknas avsluta sitt arbete i år.

Med hänsyn till det reformarbete som sålunda pågår finns det enligt utskottets mening inte skäl för någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionerna.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motion 1981/82:220 och motion 1981/82:1109.

Stockholm den 23 februari 1982

På justitieutskottets vägnar

BERTIL LIDGARD

Närvarande: Bertil Lidgard (m), Lisa Mattson (s), Åke Polstam (c), Eric Jönsson (s), Hans Petersson i Röstånga (fp), Arne Nygren (s), Lilly Bergander (s), Gunilla André (c), Göte Jonsson (m), Helge Klöver (s), Ella Johnsson (c), Karl-Gustaf Mathsson (s), Bonnie Bernström (fp), Ulla-Britt Åbark (s) och Bengt Nylund (m).